

Rijeka. Povijesno društvo Rijeka, god. IX., br. 2., Rijeka, 2004., 195 str.

Drugi broj časopisa *Rijeka* najvećim je dijelom posvećen predstavljanju dijela radova s II. kongresa hrvatskih povjesničara održanog u Puli od 29. rujna do 3. listopada 2004. Tema Kongresa bila je *Hrvatska i Europa – integracije kroz povijest*, a glavni urednik tog izdanja, akademik Petar Strčić, bio je ujedno i moderator (kongresne) sekcije *Historiografija*, koje su radovi kao poseban blok oplemenili ovaj broj (5.-109.).

Petar Strčić autor je uvodnog članka pod naslovom *Hrvatska i ostala europska historiografija danas* (7.-13), u kojemu je upozorio na pojavu tekstova «fašističkih nostalgičara» u nekim bivšim socijalističkim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, napose u publicistici, ali koji, na sreću, nisu znatnije prodrli u znanstvene krugove. Ističući kako u Zapadnoj Europi gotovo i nema znanstvenika koji bi tolerantno ocjenjivali razdoblje hitlerizma ili staljinizma, smatra kako je striktno poštovanje svih dostupnih vrela i sadržaja naše i strane literature jedini ispravni način i put za hrvatsku historiografiju.

Historiografske prijelomnice hrvatskoga glagoljaštva 1850.-1970. (15.-23.) naslov je rada Darka Dekovića. Znanstveni pristup glagoljaštvu autor dijeli u tri razdoblja: I. razdoblje 1850.-1864., u kojemu su objavljeni mnogi glagoljiski spomenici, izdane zbirke rukopisa, objavljene bibliografije, paleografski priručnici, čitanke i povijesni prikazi; II. razdoblje 1864.-1970. kad nastaju usustavljeni prikazi glagoljaških sadržaja sa spoznajom o njihovoj kulturološkoj cjelovitosti, ali još uvijek niskoj svijesti o njihovoj kulturnoj razini; te, naposljetku, III. razdoblje od 1970. nadalje kad se nove spoznaje kritički vrednuju uz pomoć višedisciplinarnе obrade.

Vesna Bauer-Munić u radu *Hrvatska historiografija o crkvenome graditeljstvu istarskoga liburnijskog područja* (25.-31.) govori o još nedovoljno istraženosti spomenutog areala, koji su povjesničari umjetnosti, povjesničari, arheolozi, arhitekti i lingvisti tek povremeno i usputno doticali u znanstvenim i stručnim člancima posvećenim bogatijem sakralnom nasljeđu središnjega i zapadnog dijela Istre. U novije se doba ipak takav trend mijenja nabolje pa znanstvenici i istraživači postupno nadopunjuju početna dostignuća novim spoznajama, a na tom je planu svoj doprinos dala i autorica ovog rada utvrđivanjem topografije crkvenih građevina na području nekadašnjih liburnijskih srednjovjekovnih komuna i župa.

U radu *Hrvatska pedagoška misao u našoj historiografiji* (33.-40.), autorica Manon Giron preglednom kvantitativnom analizom postojećega korpusa radova navedene tematike dolazi do zaključka kako je primjetan nedostatak znanstvenih sinteza namijenjenih istraživačima suvremenoga školstva. U prilog toj tvrdnji ide i činjenica kako je do 1980. na Zagrebačkom sveučilištu obranjeno samo pet doktorata na temu povijesti školstva i pedagoških ideja u Hrvatskoj. U naporu ostvarenja cjelovitijeg pregleda razvitka hrvatske pedagoške misli, hrvatska bi historiografija, prema Manon, morala proširiti svoj pogled komparirajući je i smještajući je u europski i svjetski kontekst.

O teškoćama hrvatske historiografije pisala je Bosiljka Janjatić u radu *Hrvatska historiografija između dva svjetska rata* (41.-50.). Naime, nakon Prvoga svjetskog rata hrvatska je historiografija, zbog oštre talijanizacije hrvatskog priobalja s jedne i (blaže) represije unitarizma u Kraljevini SHS s druge strane bila primorana baviti se u većem opsegu srednjovjekovnim istraživanjima kako bi zadržala razinu prijašnjih desetljeća. Unatoč teškim političkim prilika-

ma, počela su ipak i istraživanja pojedinih stručnjaka ondašnje suvremene povijesti, što je hrvatskoj historiografiji omogućilo, kako ističe autorica, uklapanje u europske tijekove.

Jansenizam u nas je do danas slabo istražena tema, što zbog njegove kasne pojave na hrvatskim prostorima što zbog mišljenja o njegovu djelatnom separiranju od ranog jozefinizma. Franjo Emanuel Hoško u radu *Hrvatska crkvena historiografija o jansenizmu* (51.-59.) tumači kako se jozefinizmu u Hrvatskoj, posebice na zagrebačkom području, treba pristupiti po gotovo općeprihvaćenim mjerilima bečke povijesne škole koja u njegovu sastavnicu ubraja obnovno katoličanstvo, poniklo iz kasnoga jansenizma.

Zbog svoje iznimno bogate arhivske građe, Dubrovnik osim brojnih turista privlači i eminentne svjetske povjesničare, istraživače. Nenad Vekarić u članku *Hrvatska historiografija o Dubrovniku – petnaest godina poslije* (61.-66.) prikazuje otvorene mogućnosti za daljnju obradu tih podataka i izdavanje tematskih sinteza. Autor kazuje kako se posljednjih godina puno toga učinilo u realizaciji tog nauma, ali također napominje kako je potrebno proširiti krug istraživača, poraditi na objavljivanju gradiva Dubrovačkog arhiva te, također, i prevesti na strane jezike rezultate novih istraživanja kako bi strani autori u svojim monografijama imali mogućnost komparacije i citiranja kvalitetnih radova hrvatskih povjesničara.

Začeci riječke talijanske historiografije (67.-74.) naslov je rada u kojemu Darinko Munić donosi njezin razvoj od izlaska prvih riječkih novina *Notizie del giorno* (1813.) do prvog broja *Bullettino della Deputazione di storia Patria* objavljenog (1910.). Tijekom tog razdoblja riječki su Talijani od samog početka isticali potrebu istraživanja i objavljivanja podataka koji potvrđuju talijanstvo grada Rijeke. Osim periodičkih izdanja, u 19. st. objavljene su i dvije monografije od kojih autor ističe *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume* Giovannija Koblera, tiskane 1896. u kojoj autor, oslanjajući se na arhivsko gradivo, donosi mnoštvo provjerenih činjenica i koja jest temeljem za nova nastojanja oko tumačenja i rasvjetljavanja povijesti Rijeke.

Maja Polić potpisuje rad *Mirjana Gross kao povjesničarka historiografije* (75.-81.), u kojemu predstavlja njezinu istraživačku djelatnost na polju hrvatske historiografije. Naša najpoznatija povjesničarka već se godine 1955. na Međunarodnome kongresu povijesnih znanosti u Rimu susrela s različitim smjerovima u europskoj historiografiji, od kojih je za smjer francuskog časopisa *Annales* imala najviše poštovanja. Taj susret obilježio je i njezino poimanje povijesti kao međusobne uvjetovanosti golemoga broja političkih, ekonomskih i inih elemenata. Upravo je zato i u svojim radovima o hrvatskim historiografima veću važnost pridavala ličnostima poput Franje Petrisa (Frane Petrića), Matije Vlačića Ilirika i Ivana Lučića, kojeg stavlja u sam vrh europske erudicije. Od naših modernijih povjesničara izdvaja Ferdinand Šišića i Vjekoslava Klaića koji su u skladu s eruditsko-genetičkom historiografijom razmatrali temeljena pitanja metodološkoga pristupa povijesti. Profesorica Gross bavila se i poviješću svjetskih historiografija u 19. i 20. st., razdvajajući tradicionalno od modernog. Autorica završava rad s riječima kako je, slijedeći put profesorice Gross, potrebno "održati postignutu kritiku izvora, biti stalno u tijeku s mijenama u historiografiji, jasno razlikovati njezine pozitivne i negativne strane".

O historiografskim previranjima u Istri piše Davor Mandić u članku *Istra u historiografskome europskome kontekstu (XX. stoljeće)* (83.-91.). Autor upućuje na političke preduvjete za nastanak historiografskih djela o istarskoj povijesti pa tako donosi primjere iredentističke

agitacije koja povijesnim djelima nastoji osnažiti ideje nacionalnoga pokreta o ujedinjenju i nastojanju istarskih Talijana da njihova pokrajina postane dijelom talijanske države. Za austrijsku historiografiju zanimljiva je samo središnja Istra, dok slovenski povjesničari razmatraju Istru u kontekstu općih povijesnih zbivanja karakterističnih za Julijsku krajinu. Hrvatska historiografija u 20. st. nakon prvih pokušaja Dane Grubera, Luke Kirca i drugih, znatnije se razvija tek nakon Drugoga svjetskog rata (B. Stulli, V. Bratulić i dr.) i razmatra uglavnom političko-povijesnu problematiku sjedinjenja s maticom zemljom. Analiziranje složene strukture hrvatskoga, slovenskog i talijanskog, pa i austrijskog, istarskoga "kulturnog kruga", potom istarske političke, gospodarske, etničke i nacionalne traume, otvorene su teme za istraživanja koja bi svakako pridonijela razumijevanju osobitosti naroda i integracijskim procesima u Europi, zaključuje Mandić.

U ovom odjeljku časopisa objavljena su još dva kongresna priopćenja iz drugih sekcija. Ivo Rendić-Miočević podnio je priopćenje pod naslovom *Prema novoj nastavi povijesti* (93.-101.) u sekciji *Nastava povijesti*. Rendić-Miočević prilazi toj problematici analizirajući infiltraciju nadnacionalnih sustava u društvenu znanost, navodeći propuste i nedopustivu novonametnutu ideologiju koja u današnje vrijeme žestoko napada nacionalizam, a zapravo time prikriva anacionalne kategorije i odnose moći. U svezi s time zaključuje da "nastava uopće i njezin odgojni utjecaj trebaju biti usmjereni prema demokraciji, ali uvijek valja uzimati u obzir i snažan utjecaj preživjelih arhetipova koji su do naših dana prenosili stare vrijednosne sustave i mentalitete". Autor se također osvrnuo na sastavljanje *Kataloga znanja* u našem školstvu, ocijenivši ga pothvatom osuđenim na propast zbog nedostatka ciljeva i programa koji bi trebali biti utemeljeni na suvremenoj povijesnoj znanosti interdisciplinarnog pristupa.

Budislav Vukas svoj je rad, predstavljen u sekciji *Hrvatski državno-pravni i pravni sustav i europsko okružje*, naslovio *Europska zajednica i konferencija o Jugoslaviji u vremenu početaka internacionalizacije jugoslavenske krize – posljednji pokušaj spašavanja jugoslavenske zajednice* (103.-109.). Iz samog naslova zaključujemo kako se autor vraća u 1990. i 1991. godinu kad je Konferencija o Jugoslaviji, koju je kao posredničko tijelo uspostavila Europska zajednica, pokušala ostvariti ideju Jugoslavije kao konfederacije, prema smjernicama i prijedlozima koji su izvorno bili stajališta slovenskih i hrvatskih demokratskih vlada.

Osim toga tematskog bloka, časopis sadrži i više rasprava i članaka koji nisu bili izlaganja na spomenutom kongresu. Prvi je od njih rad Sanje Holjevac *Missal hervaski Jurja Manzina* (113.-124.). Misal je pronađen 1981. u Rijeci, a zanimljiv je zbog vremena nastanka i okolnosti u kojima je nastao te pisma kojim je pisan. Naime, nastao je u drugoj polovini 17. st., što saznajemo iz posvete *Ad lectorem* u kojoj je zapisano ime Jurja Manzina, riječkoga kanonika. U to doba od najviših je crkvenih krugova potaknuta rusifikacija, a cilj joj je bio stvaranje zajedničkoga liturgijskoga jezika za sve Slavene kako bi se s Rimskom crkvom sjedinili i pravoslavni Slaveni, pa je usporedo s tim došlo i do uzmaca glagoljice. No, činjenica kako je misal pisan latiničnim pismom i narodnim hrvatskim jezikom pruža konkretan dokaz otpora rusifikaciji.

U iscrpnom radu naslovljenom *Socijaldemokrati i anarhisti u Istri i Trstu do početka XX. stoljeća* (125.-146.), Ivan Pederin, koristeći se izvješćima austrijske tajne policije, opisuje so-

cijaldemokratske i druge frakcije toga pokreta, uspoređujući njihove razlike i njihove ideološke sukobe na tim prostorima. Ti vrijedni i relativno brojni izvori daju samo informacije koje, kako pripominje i sam autor rada, pružaju hladnu i potpuno neideološku sliku socijalizma i anarhizma u Istri i Trstu. Bitno je u tim izvorima razlučiti dvije glavne skupine u radničkom pokretu: onu socijaldemokratsku koja je svoje ciljeve nastojala riješiti mirnim putem i onu anarhističku, s Bakunjinom kao začetnikom, koja u realizaciji nije prezala od upotrebe sile.

Jakša Primorac u članku *Etnološka građa iz Istre, Kvarnerskoga primorja i Gorskoga kotara u arhivu Odbora za narodni život i običaje HAZU* (147.-158.), sustavno donosi pregled razvoja Odbora od njegova osnutka 1888. do danas, posebno se osvrćući na njegov rad tijekom prve polovine 20. st. za vrijeme Antuna Radića i Dragutina Boranića. Kao dodatak radu donosi i cjeloviti popis rukopisnoga gradiva koje je omogućilo uspješan rad Odbora.

Što je to feudalno društvo? Mirna Velčić-Canivez i Dominique Iogna-Prat o zbirci tekstova Georgesa Dubyja (159.-179.), naslov je članka Tihomire Mršić. U radu se prikazuju uvodni tekstovi novog izdanja izabranih Dubyjevih radova objavljenih pod naslovom "Što je to feudalno društvo?" (Pariz: Flammarion, 2002.), a koje su napisale Mirna Velčić-Canivez (*Povijest i intertekstualnost*) i Dominique Iogna-Prat (*Atelje povjesničara*). Velčić-Canivez uvodi nas u duboku Dubyjevu refleksiju o povijesnoj metodi i poslu povjesničara u kojoj se "autobiografski iskazi dekontekstualiziraju, preusmjeravaju, kako bi odgovorili potrebama nove sadašnjosti ... Dubyja ne zanima rasvjetljavanje povijesti 'kakva je jednom bila', već ga zanima spoznaja na osnovi tragova i pokazatelja, doživljena osobnim senzibilitetom, spoznaja koja izražava povratak sebi i, posljedično tomu, vodi upotrebi autobiografskoga ja". Iogna-Prat se, zahvaljujući ponovnom izdanju tekstova Georgesa Dubyja i njegova prvog istraživačkog opusa vidljiva u djelu *Društvo XI. i XII. stoljeća u makonskom kraju*, zatim u velikoj sintezi *Ruralno gospodarstvo i život sela na srednjovjekovnom Zapadu*, a potom i u člancima skupljenim u djelima *Ljudi i strukture* i *Muževni srednji vijek*, osvrće kao povjesničar na rad toga znamenitoga povjesničara. Tako među ostalim ulazimo u Dubyjev svijet istraživanja i njegovih drukčijih pogleda na vlastelinstvo i feudalizam, hijerarhiju samog feudalizma i odnose plemstva i viteštva u prvim stoljećima II. tisućljeća.

U kategoriji prikaza i osvrtu prikazano je nekoliko knjiga i svezaka stručnih časopisa (181.-188.).

Milan Radošević

Međunarodni znanstveni skup *Istra med vzhodom in zahodom, ob 1200-letnici Rižanskega zbora. Istra između istoka i zapada, u povodu 1200. obljetnice Rižanskog sabora*, Koper, 4.-5. XI. 2004.

Povodom 1200. obljetnice Rižanskog sabora (dalje: RS) u Kopru se 4. i 5. studenog 2004. održao međunarodni znanstveni skup koji je okupio sedamnaest vodećih stručnjaka u izučavanju istarskoga ranoga srednjega vijeka. Povjesničari iz Italije, Austrije, Hrvatske i Slovenije okupili su se kako bi se obilježilo tu jubilarnu obljetnicu, te da bi svojim prinosima rasvijetlili sporna pitanja vezana za temu skupa. Susret je organizirao Centar za znanstve-